

Od demokratije ka slobodi – 6. deo

Prethodno poglavlje: [Od demokratije ka slobodi – 5. deo](#)

Ka slobodi: Polazišta

Klasična odbrana demokratije je da je to najgori oblik vladavine – ako ne računamo sve ostale. Ali ako je vladavina problem sama po sebi, moramo da krenemo ispočetka.

Zamisliti čovečanstvo bez vlasti je ambiciozan poduhvat; dva veka anarhističke teorije samo su zagrebala površinu. Za potrebe ove analize, zaključićemo tekst uz pomoć nekoliko osnovnih vrednosti kojima bismo mogli prevazići demokratiju, i nekoliko opštih predloga o tome šta bismo mogli da radimo umesto da vladamo. Najveći deo posla tek predstoji.

Anarhizam ne predstavlja najradikalniji oblik demokratije, već potpuno drugačiji vid kolektivne akcije.

– [Uri Gordon](#), Anarhija živi!

Horizontalnost, decentralizacija, autonomija, anarhija

Ako promislimo, demokratija nije u skladu sa vrednostima koje su nas i dovele do nje – egalitarizam, inkluzivnost, samoopredeljenje. Ovim vrednostima moramo dodati horizontalnost, decentralizovanost i autonomiju, kao njihove neizostavne parnjake.

Horizontalnost je mnogo dobila na značaju od kasnog 20. veka. Počevši od [ustanka Zapatista](#) i zamaha kroz antiglobalistički

pokret i [pobunu u Argentini](#), ideja struktura bez vođa se proširila čak i u [poslovni svet](#).

Decentralizacija je jednako važna kao i horizontalnost, osim ako želimo da se zaglavimo u tiraniji jednakih u kojoj svi moraju da se najpre slože oko nekog pitanja da bi bilo ko mogao da deluje. Umesto jednog istog procesa koji mora da odobri sve aktivnosti, decentralizacija podrazumeva više prostora za donošenje odluka i različite oblike legitimiteta. Na taj način, kada je moć neravnomerno raspoređena unutar jednog konteksta, može se uravnotežiti na drugom mestu. Decentralizacija znači očuvanje razlika – strateška i ideološka raznovrsnost je izvor snage za pokrete i zajednice, baš kao biodiverzitet za svet prirode. Ne treba ni da se odvajamo u homogene grupe pod izgovorom afiniteta, niti da svodimo našu politiku na najmanji zajednički sadržalac.

Decentralizacija podrazumeva autonomiju – [sposobnost slobodnog delovanja](#) na sopstvenu inicijativu. Autonomija se može primeniti na bilo kom nivou – pojedinačne osobe, komšiluka, pokreta, [celog regiona](#). Da bismo bili slobodni, potrebna nam je kontrola nad neposrednim okruženjem i detaljima svakodnevnog života; što smo samostalniji, to je sigurnija naša autonomija. To ne mora da znači da samostalno ispunjavamo sve svoje potrebe; to zapravo može značiti vrstu međuzavisnosti gde i dalje zadržavamo autonomiju, iako odluka nije samo u našim rukama – međuzavisnosti koja nas čini značajnima za ljude od kojih zavisimo i koji zavise od nas. Nijedna institucija ne bi trebalo da ima moć da monopolizuje pristup resursima ili društvenim odnosima. Društvo koje promoviše autonomiju zahteva nešto što bi jednom inženjeru bilo veoma poznato: redundansu, odnosno višak funkcionalno istih elemenata u jednom mehanizmu radi pojačane sigurnosti njegovog funkcionisanja ili u našem kontekstu – širok izbor opcija i mogućnosti u svakom aspektu života.

Ako želimo da negujemo slobodu, nije dovoljno samo prihvatanje

autonomije.¹[Reč “autonomija” potiče od prefiksa iz starogrčkog, auto-, samo, i reči nomos, zakon, što bi značilo donošenje zakona samosalno i za sebe. To nas upućuje na razumevanje ličnih sloboda po kom jedan vid sopstva, recimo superego, trajno kontroliše druge i upravlja celokupnim ponašanjem. Kant je definisao autonomiju kao samozakonodavstvo, prema kom pojedinac primorava sebe da se povinuje univerzalnim zakonima opšte moralnosti, a ne sopstvenim željama. S druge strane, anarhista može da tvrdi da sopstvenu slobodu dugujemo spontanom preplitanju mnoštva sila u nama samima, a ne sposobnosti da sebi nametnemo jednu vrhunski poredak. U zavisnosti od toga koju od ove dve ideje prihvatimo, odraziće se na sve ostalo, od toga kako zamišljamo slobodu na nivou cele planete do toga [kako shvatamo kretanje subatomske čestice](#).] Nacionalna država ili politička partija može biti autonomna; kao što mogu i nacionalisti i rasisti. Činjenica da je osoba ili grupa autonomna ne podrazumeva da li su odnosi koje uspostavljaju sa drugima egalitarni ili hijerarhijski, uključivi ili isključivi. Ako želimo da obezbedimo najviši stepen, autonomije za sve ljude, umesto samo za sebe, moramo stvoriti društveni kontekst u kojem niko ne može da akumulira institucionalnu moć nad bilo kim drugim.

Moramo da stvorimo [anarhiju](#).

Demistifikacija institucija

Institucije postoje da služe nama, a ne obrnuto. One nemaju inherentno pravo na našu poslušnost. Nikada ne smemo da im damo više legitimiteta od onog što smatramo sopstvenim potrebama i željama. Kada se naše želje sukobe sa željama drugih, možemo steći uvid u to da li institucionalni proces može da proizvede rešenje koje zadovoljava sve; ali čim nekoj instituciji damo pravo da presuđuje o našim sukobima ili diktira naše odluke, mi se odričemo svoje slobode.

Ovo nije kritika određenog organizacionog modela, niti

argument u korist „neformalnih“ struktura u odnosu na „formalne“. Zapravo, ovako zahtevamo da sve modele tretiramo kao privremene – da ih neprestano procenjujemo i prerađujemo. Tamo gde je [Tomas Pejn](#) hteo da ustoliči zakon umesto kralja, gde je Ruso teoretisao o društvenom ugovoru, a noviji entuzijasti kapitalizma *über alles* sanjaju o društvu zasnovanom isključivo na ugovorima, mi razumemo da onda kada su dogovori zaista u najboljem interesu svih učesnika, potreba za zakonima ili ugovorima postaje suvišna.

Isto tako, ovo nije argument u korist pukog individualizma, tretiranja odnosa kao potrošnog materijala, niti organizovanja samo sa onima sa kojima delimo interese. U prepunom, međuzavisnom svetu, ne možemo da priuštimo sebi da odbijemo koegzistiranje ili koordinaciju sa drugima. Poenta je u tome da ne smemo težiti tome da zakon uređuje naše odnose.

Umesto pozivanja na plan ili protokol, možemo da iznova i iznova procenjujemo institucije: da li nagrađuju saradnju – ili raspiruju razlike? Da li ravnomerno raspodeljuju delatnosti – ili stvaraju uska grla moći? Da li svakom učesniku dozvoljavaju da ispuni svoj potencijal, pod sopstvenim uslovima – ili nameću naredbe? Da li olakšavaju rešavanje sukoba pod obostrano prihvatljivim uslovima – ili kažnjavaju sve koji krše kodifikovani sistem?

Objasnio nam je da nikad ne smemo da pristanemo na to da nas zavede mogućnost pristajanja na postojeće zakone i institucije, dok god ih naša savest i razum osuđuju i odbacuju. Upozoravao nas se ne obaziremo na to što se većina, ma koliko velika bila, protivi našim principima i stavovima; najubedljivija većina je ponekad samo dobro organizovana rulja.

– [Ogast Bondi](#), iz teksta o Džonu Braunu

Stvaranje prostora susreta

Umesto zvaničnog centralizovanog mesta donošenja odluka, predlažemo različite prostore susreta, gde su ljudi otvoreni za medjusobnu saradnju i gde mogu pronaći druge koji dele njihove prioritete. Susret znači i međusobnu transformaciju: pronalaženje zajedničkih referentnih tačaka i zajedničkih briga. Prostor susreta nije predstavničko telo, koje ima ovlašćenje da donosi odluke u ime drugih, niti organ upravljanja, koji primenjuje pravilo većine ili postizanje konsenzusa. To je prilika za ljude da eksperimentišu sa delovanjem u različitim konfiguracijama na dobrovoljnoj osnovi.

Plenum, koji je neposredno prethodio demonstracijama protiv samita o stvaranju Slobodne trgovinske zone Amerika (FTAA) 2001. u gradu Kvebek, bio je klasičan prostor susreta. Ovaj plenum je okupio širok spektar autonomnih grupa, koje su se sjatile iz celog sveta u znak protesta protiv FTAA. Umesto donošenja obavezujućih odluka, učesnici su predstavili inicijative koje su njihove grupe pripremile i koordinisale se gde god je to moguće. Veći deo donošenja odluka se desio kasnije, u neformalnim međugrupnim diskusijama. Na taj način, hiljade ljudi je bilo u stanju da sinhronizuje svoje akcije bez potrebe za centralnim rukovodstvom, a policija nije imala mnogo uvida u široku lepezu planova koje je trebalo ostvariti. Da je plenum koristio organizacioni model sa ciljem stvaranja jedinstva i centralizacije, učesnici bi proveli celu noć bezuspešno raspravljajući o ciljevima, strategiji i dozvoljenim taktikama.

Većina društvenih pokreta u poslednje dve decenije su hibridni modeli koji suprotstavljaju prostore susreta sa nekim oblikom demokratije. U pokretu *Occupy*, na primer, kampovi su služili kao otvoreni prostori za susrete, dok su zborovi formalno funkcionisali kao direktno demokratska tela za donošenje odluka. Najefikasniji su bili pokreti u kojima je bila

otvorena mogućnost za autonomno delovanje, umesto insistiranja na centralizovanoj grupnoj aktivnosti kroz direktnu demokratiju.²[Većina odluka zbog kojih je [“Occupy Oakland”](#) imao više uspeha nego drugi *Occupy* pokreti, kao što su odluke da se odbiju pregovori sa gradskim vlastima i militantna reakcija na prve deložacije, bile su rezultat autonomnih inicijativa, a ne konsenzusa. Međutim, neki učesnici u *Occupy* akcijama tumačili su konsenzus kao neku vrstu decentralizovanog pralog okvira u kom svaka aktivnost svakog učesnika akcije mora prethodno da bude odobrena od strane svih drugih učesnika. Prema rečima jednog od učesnika: “Tokom jednog od prvih pokušaja da uđe u kamp pokreta *Occupy Oakland*, policija je odmah bila opkoljena i proterana od strane dvadesetak ljudi. Neki drugi u pokretu nisu to odobravali. Najglasniji među tim pacifistima se isprečio ispred onih koji su konfrontirali policiju, prekrstio ruke u obliku slova X, što simbolizuje žestoko neslaganje u znakovnom jeziku konsenzusa, i rekao: “Ne smete to da radite! Ja vas blokiram!” Za njega, konsenzus je bio mehanizam horizontalne kontrole, pomoću kog svako ima pravo da obustavi bilo koju akciju ako se sa njom ne slaže.”] Ako susretima pristupimo kao pokretačkoj sili ovih pokreta, a ne kao glini koju treba oblikovati kroz demokratski proces, dajemo prioritet onome što najbolje funkcioniše.

Anarhisti koje su razočarale protivrečnosti demokratskog diskursa, ponekad su se povlačili kako bi se organizovali prema već postojećim afinitetima. Ipak, izdvajanje rađa stagnaciju i frakcije. Bolje je da se organizujemo na osnovu naših uslova i potreba i tako da stupimo u kontakt sa svima ostalima koji ih dele. Tek kada sebe uspemo razumeti kao čvorove unutar dinamičnih kolektiva, a ne kao diskretne entitete okupirane statičnim interesima, možemo shvatiti brze metamorfoze kroz koje ljudi prolaze tokom iskustava poput pokreta *Occupy* – i ogromnu moć susreta da nas transformiše, ako smo otvoreni za to.

Negovanje kolektiviteta, očuvanje razlika

Kada nijedna institucija, ugovor ili zakon ne bi diktirali naše odluke, kako bismo se dogovorili o tome koje odgovornosti imamo jedni prema drugima?

Postoje predlozi za razlikovanje „zatvorenih“ grupa, u kojima se učesnici slažu da odgovaraju jedni drugima za svoje postupke, i „otvorenih“ grupa, koje ne moraju da postignu konsenzus. Ali ovo postavlja pitanje: kako da razlikujemo to dvoje? Ako snosimo odgovornost pred svojim drugovima u zatvorenoj grupi, dok ne odlučimo da je napustimo, a možemo otići u bilo kom trenutku, to se malo razlikuje od učešća u otvorenoj grupi. U isto vreme, svi smo uključeni, hteli to ili ne, u jednu zatvorenu grupu koja deli jedan neizbežni prostor: Zemlju. Dakle, nije u pitanju razlikovanje prostora u kojima moramo biti odgovorni jedni prema drugima od prostora u kojima možemo slobodno delovati. Pitanje je kako negovati odgovornost i autonomiju na svakom nivou.

Sa tim ciljem, zacrtali smo kreiranje uzajamno ispunjavajućih kolektiva na svim nivoima društva – prostora u kojima se ljudi međusobno prepoznaju i imaju razloga da jedni drugima čine dobro. Ovi prostori mogu imati različite oblike, od stambenih zadruga i susedskih zborova do međunarodnih mreža. Istovremeno, shvatamo da ćemo morati da ih stalno rekonstruišemo u odnosu na to koliko se bliskost i međuzavisnost pokažu korisnim za učesnike. Kada se konstrukcija mora promeniti, to ne znači nužno neuspeh: naprotiv, to nam pokazuje da se nema takmičenja za hegemoniju među učesnicima. Umesto da grupno odlučivanje tretiramo kao težnju za jednoglasnošću, možemo mu pristupiti kao prostoru za pojavu razlika, odigravanje sukoba i transformacije. Neslaganje i razdvajanje mogu biti jednako poželjni kao i postizanje sporazuma, pod uslovom da se dešavaju iz pravih razloga; prednosti organizovanja u većem broju bi trebalo da

budu dovoljne da obeshrabre pravljenje neopravdanih podela.

Naše institucije treba da nam pomognu da otkrijemo razlike, a ne da ih potisnemo. Neki svedoci koji su se [vratili iz Rožave](#) navode da kada tamošnji zbor ne može da postigne konsenzus oko pitanja koje se smatra ključnim, deli se na dva tela, koja dele svoje resurse između sebe. Ako je to tačno, primer je modela dobrovoljnog udruživanja, koji predstavlja ogroman napredak u odnosu na prokrustovsko jedinstvo demokratije, koje ne uzima u obzir ništa van unapred zacrtanih okvira.

Rešavanje sukoba

Ponekad podela u zasebne grupe nije dovoljna za rešavanje sukoba. Da bismo se oslobodili centralizovane prinude, moramo da smislimo nove načine razrešenja tenzija. Sukobi među protivnicima države su jedna od glavnih faktora koje štite njenu nadmoć.³[Uzmimo primer meksičkih [autodefensas](#), koji su se organizovali kao odbrana od kartela, jer su u nekim delovima Meksika karteli bili isto što i vlast, da bi na kraju autodefensas završili obračunavajući se među sobom.] Ako želimo da stvorimo prostore slobode, ne smemo se deliti na frakcije do nivoa da ne možemo da branimo te prostore, i ne smemo da rešavamo sukobe na način koji stvara nove neravnoteže moći.

Jedna od osnovnih funkcija demokratije je da ponudi način rešavanja sporova. Glasanje, sudovi i policija služe za zaključivanje sukoba bez njihovog nužnog rešavanja; vladavina prava efektivno nameće model za rešavanje razlika tako da je samo jedna strana u pravu za sve. Centralizacijom sile, jaka država je u stanju da primora zavađene strane da obustave neprijateljstvo, čak i pod uzajamno neprihvatljivim uslovima. Ovo joj omogućava da potisne sve oblike sukoba koji ometaju njenu kontrolu, kao što je na primer klasni rat, dok neguje one sukobe koji podrivaju horizontalni i autonomni otpor, kao što je rat bandi. Ne možemo razumeti versko i etničko nasilje

našeg vremena, a da ne uzmemo u obzir [načine na koje ga državne strukture izazivaju i pogoršavaju](#).

Kada pružimo inherentnu legitimnost institucijama, imamo izgovor da ne rešavamo sukobe, oslanjajući se na posredovanje države. Imamo izgovor da nasilno zaključujemo sporove i da isključimo one koji su strukturno ugroženi. Umesto da preuzimamo inicijativu da stvari rešavamo direktno, međusobno se borimo za moć.

Ako ne priznajemo autoritet države, nemamo takvih izgovora: moramo naći rešenja koja zadovoljavaju obe strane ili u suprotnom snositi posledice stalnih sukoba. Tako dobijamo podsticaj da ozbiljno shvatimo potrebe i percepcije svih strana i razvijamo veštine pomoću kojih ćemo ublažiti tenziju. Nije neophodno da se svi složimo, ali moramo pronaći načine kako da se razlikujemo, a da oni ne proizvode hijerarhije, ugnjetavanje, besmisleni antagonizam. Prvi korak na ovom putu je uklanjanje podsticaja koje država nudi da ne bi rešila konflikte.

Nažalost, mnogi modeli rešavanja sukoba koji su nekada služili zajednicama, za nas su izgubljeni, nasilno zamenjeni sudskim sistemima drevne Atine i Rima. Možemo pogledati eksperimentalne modele [transformativne pravde](#) da bismo sagledali alternative koje ćemo morati da razvijemo.

Odbijanje vlasti

Zamišljajući kako bi horizontalno i decentralizovano društvo moglo izgledati, možemo da vidimo preklapajuće mreže kolektiva i skupština u kojima se ljudi organizuju kako bi zadovoljili svoje svakodnevne potrebe – hrana, sklonište, medicinska nega, posao, rekreacija, diskusija, druženje. Budući da su međusobno zavisni, imali bi dobar razlog da sporove rešavaju sporazumno, ali niko ne bi mogao da natera bilo koga drugog da ostane pri dogovoru koji je nezdrav ili neispunjavajući. Kao odgovor na pretnje, mobilisali bi se u veće ad hoc formacije, oslanjajući

se na veze sa drugim zajednicama širom sveta.

Zapravo, mnoga društva bez države izgledala su otprilike ovako tokom ljudske istorije. Danas se modeli poput ovog i dalje pojavljuju na raskrsnici [autohtonih, feminističkih i anarhističkih tradicija](#).

Princip, po kom većina ima pravo da vlada nad manjinom, praktično svodi vlast na dve grupe ljudi koje se takmiče oko toga ko će biti gospodar, a ko rob. Po prirodi stvari to takmičenje, ma koliko krvavo, nikada ne može da se završi, dokle god čovek odbija da bude rob.

– Lizander Spuner, [Nema izdaje](#)

To nas vraća na naše početno mesto – u današnju [Atinu, u Grčkoj](#). U gradu gde je demokratija prvi put postala punoletna, hiljade ljudi se sada organizuje pod anarhističkim zastavama, u horizontalne, decentralizovane mreže. Umesto ekskluzivnosti drevnog atinskog građanstva, njihove strukture su opsežne i otvorene; oni pozdravljaju migrante koji beže od rata u Siriji, jer znaju da njihov eksperiment u slobodi mora ili rasti ili nestati. Umesto prinudnog aparata vlade, oni nastoje da održe decentralizovanu raspodelu moći ojačanu kolektivnom posvećenošću solidarnosti. Umesto da se ujedine kako bi nametnuli vladavinu većine, oni saraduju kako bi sprečili mogućnost same vladavine.

Ovo nije zastareli način života, već završetak duge zablude.

Anarhistički zbor u Atini 21. veka, Grčka.

Od demokratije do slobode

Vratimo se vrhuncu ustanaka. Hiljade nas preplavljuje ulice, pronalazeći se međusobno u novim formacijama, koje nude nepoznat i uzbuđljiv osećaj novog horizonta. Odjednom se sve ukršta: reči i dela, ideje i senzacije, lične priče i svetski događaji. Izvesnost – konačno, osećamo se kao kod kuće – i neizvesnost: konačno, otvorena pučina. Zajedno otkrivamo da smo sposobni za stvari koje nikada nismo zamišljali.

Ono što je lepo u takvim trenucima prevazilazi svaki politički sistem. Sukobi su neophodni isto koliko i trenuci neočekivanog konsenzusa. Ovo nije način funkcionisanja demokratije, već iskustvo slobode – kolektivnog preuzimanja sudbine u svoje ruke. Nijedan skup procedura to ne bi mogao institucionalizovati. To je nagrada koju moramo iznova i iznova izvlačiti iz ralja [navike](#) i istorije.

Sledeći put kada se otvori mogućnost, umesto ponovnog izmišljanja „prave demokratije“, neka naš cilj bude sloboda kao takva.

Bibliografski podaci

Autor	CrimethInc
Naslov	From Democracy to Freedom
Prevod	Jelena Rajačić
Saradnici na prevodu	Goran Stamenić, Aleksandar Elezović
Lektura	Mirko Protić
Izdavač	Klasna solidarnost
Godina	2022.